

بیماری‌های شایع پرندگان علت، تشخیص و درمان دارویی دقیق

جدول مرجع سریع برای کلینیسین‌ها – دوزهای دقیق دارویی بر اساس
منابع معتبر

۵

دسته
بیماری

+۲۰

پروتکل
دارویی

منابع: Merck Veterinary Manual (بخش Exotic and Laboratory Animals / Poultry)، JAVMA، Journal
of Avian Medicine and Surgery، مطالعات فارماکوکینتیک منتشرشده در PubMed / PMC و Avian
Diseases Journal

شامل شایع‌ترین علل کراکل، دیس‌پنه و کاهش وزن در پرندگان زینتی و طیور زینتی؛ تشخیص افتراقی بین قارچی، باکتریایی و میکوپلاسمایی پیش از انتخاب درمان تجربی ضروری است.

آسپرژیلوز (قارچ ریه و کیسه هوایی)

۱

Avian Aspergillosis

قارچی - تنفسی

عامل	Aspergillus fumigatus (شایع‌ترین)، به‌ندرت A. niger / A. flavus	
گونه‌های حساس	طوطی‌سانان آفریقایی، آمازون‌ها، ماکائوها، کاکاتیل، پرندگان شکاری، پنگوئن، بوقلمون	
علائم بالینی	دیس‌پنه، پانتینگ با نوک باز، کاهش وزن، دم‌تکانی تنفسی، کراکل/رال، بی‌اشتهایی	
عوامل مستعدکننده	کمبود ویتامین A، ایمونوساپرشن، بستر کپک‌زده، مصرف کورتیکواستروئید	
دارو	دوز	نکته بالینی
Itraconazole	5–10 mg/kg PO q12–24h	در طوطی خاکستری آفریقایی حداکثر 5 mg/kg/day (ریسک آنورکسی/رگورژیتاسیون بالا)
Voriconazole	12–18 mg/kg PO q12h	گزینه اول برای سوبه‌های مقاوم؛ در طوطی خاکستری بی‌خطرتر از ایتراکونازول
Terbinafine	10–15 mg/kg PO q12h	هم‌افزا با آژول‌ها؛ نفوذ خوب به گرانولوم
(نبولایز) Clotrimazole	10 mg/mL, 15–30 min, 2–4×/day	کمکی همراه درمان سیستمیک
Amphotericin B	IV 1.5 mg/kg q8h / IT 1 mg/kg q12h	موارد شدید یا مقاوم؛ نیاز به مانیتورینگ کلیوی

⚠️ طوطی خاکستری آفریقایی حساسیت بالایی به سمیت ایتراکونازول دارد؛ همیشه با کمترین دوز مؤثر شروع و علائم آنورکسی/دپرشن را پایش کنید.

منبع: Merck Veterinary Manual – Mycotic Diseases of Pet Birds; JAVMA 2024;262(8); Today's Veterinary Practice 2022

عامل Chlamydia psittaci – باکتری داخل سلولی اجباری

عامل

گانه‌های حساس کاکاتیل، مرغ عشق، طوطی‌های کوچک؛ عملاً همه پرندگان زینتی

گانه‌های حساس

بی‌اشتهایی، دیس‌پنه، اسهال سبزرنگ، ترشح چشمی/بینی؛ ممکن است بدون علامت باشد

علائم بالینی

تشخیص PCR سواب ترکیبی ملتحمه/کوان/کلواک + سرولوژی

تشخیص

دارو	دوز	نکته بالینی
Doxycycline خوراکی	روز ۴۵ × ۱۲-۲۴h q ۲۵-۵۰ mg/kg PO	در ماکائو/کاکاتو دوز پایین‌تر (ریسک رگورژیتاسیون)؛ در budgie ممکن است ۳۰ روز کافی باشد
Doxycycline تزریقی (Vibavenous)	هر ۵-۷ روز × ۴۵ روز ۷۵-۱۰۰ mg/kg SC/IM	تنها فرمولاسیون تزریقی ایمن؛ مناسب پرندگانی که خوراکی نمی‌خورند
Azithromycin	40 mg/kg PO q48h	مستندشده مؤثر در کاکاتیل به‌عنوان جایگزین

⚠ بیماری زئونوز و در بسیاری کشورها گزارش‌دهی اجباری دارد؛ در حین درمان از ریسک انتقال به انسان (به‌خصوص افراد ایمونوکامپرومايز) آگاه باشید و اقدامات حفاظتی رعایت شود.

منبع: Merck Veterinary Manual – Avian Chlamydiosis & Bacterial Diseases of Pet Birds; Compendium of Measures 2017, JAVMA

مایکوپلاسموز / بیماری مزمن

تنفسی

۳

Mycoplasma gallisepticum (CRD)

عامل Mycoplasma gallisepticum (فاقد دیواره سلولی)

عامل

طیور زینتی و صنعتی از جمله طاووس، مرغ، بوقلمون

گانه‌های حساس

سینوزیت، کراکل/رال، ترشح بینی، کراتوکونژنکتیویت، ایرساکولیت؛ سیر مزمن و راجعه

علائم بالینی

دارو	دوز	نکته بالینی
Tylosin	در آب آشامیدنی × ۵ روز 35 mg/kg	مطالعات نشان داده دوز ۱۰۰ نسبت به ۳۵ برتری بالینی نداشت
Doxycycline	در آب آشامیدنی × ۵ روز 20 mg/kg	ترکیب با N-acetylcysteine (موکولیتیک) فارماکوکینتیک را بهبود می‌دهد
Tiamulin	~45 mg/kg IM	پلورومیوتیلین با فعالیت بالا علیه مایکوپلازما؛ گزینه در مقاومت به ماکرولید/لینکوزامید
Danofloxacin / Enrofloxacin	(danofloxacin) روز ۳ × 16.6 mg/kg q24h	فلوروکینولون؛ جایگزین مناسب هنگام شک به مقاومت

در سابقه مقاومت به لینکومایسین/ماکرولید، تعویض به کلاس دارویی متفاوت (فلوروکینولون، تتراسایکلین یا پلورومیوتیلین) به‌جای چرخش بین لینکوزامید/ماکرولید منطقی‌تر است؛ کشت و آنتی‌بیوگرام ایده‌آل است.

منبع: Avian Diseases 2019;63(2); PMC8458857; PMC5012102; Huvepharma Technical Bulletin

تریکوموناسیس، کاندیدیازیس و مگابکتریوز شایع‌ترین علل کاهش وزن، رگورژیتاسیون و ضایعات دهانی/چینه‌دانی در پرندگان زینتی هستند.

تریکوموناسیس

(کانکر)

۴

Avian Trichomonosis

تک‌پاخته‌ای

عامل

Trichomonas gallinae (تک‌پاخته تازک‌دار)

گونه‌های حساس

کبوتر، قمری، مرغ عشق، کانارای، شاهین‌سانان («فرونس»)

علائم بالینی

تجمع کارنوز در دهان/حلق، دیسفاژی، کاهش وزن؛ ممکن است به کبد/چشم/مغز گسترش یابد

دارو

دوز

نکته بالینی

Metronidazole

روز 5 × 50–60 mg/kg PO q24h

خط اول؛ به ندرت آتاکسی گذرا دیده می‌شود

Carnidazole

تک‌دوز 10 mg/bird PO

مؤثرترین با تک‌دوز؛ محبوب در کبوتران مسابقه‌ای

Ronidazole

روز 14–5 × 30 mg/kg PO q24h

در طوطی کوچک با احتیاط؛ در سگ ۱۲ هفته استفاده نشود و در علائم عصبی قطع شود

Dimetridazole

روز 5 × 15–60 mg/bird PO

در برخی کشورها مجاز نیست؛ مصرف در گونه‌های خوراکی ممنوع

⚠ مقاومت دارویی به نیتروایمیدازول‌ها به‌خصوص در کبوتر و مرغ عشق گزارش شده؛ در عدم پاسخ به درمان اول، تعویض خانواده دارویی و بررسی کشت لازم است.

منبع: Merck Veterinary Manual – Trichomonosis in Birds; PMC9695476 (Systematic Review); PMC10803545

کاندیدیازیس دهانی و

چینه‌دانی

۵

Avian Candidiasis

قارچی - فرصت‌طلب

عامل

Candida albicans – فرصت‌طلب، معمولاً ثانویه به مصرف آنتی‌بیوتیک یا بهداشت ضعیف

گونه‌های حساس

جوجه‌های تازه از تخم درآمده، پرندگان جوان با چینه‌دان بی‌حرکت

علائم بالینی

پلاک‌های سفید دهانی، رگورژیتاسیون، توقف حرکت چینه‌دان («ظاهر حوله ترکی»)، کاهش وزن

دارو

دوز

نکته بالینی

Nystatin

300,000 IU/kg PO q12h

خط اول؛ جذب سیستمیک ندارد، فقط موضعی روی مخاط گوارش اثر می‌کند

Fluconazole

طبق نظر بالینی

در موارد سیستمیک یا عدم پاسخ به نیستاتین

Metoclopramide

حمایتی

برای بهبود موتیلیتی چینه‌دان و کاهش رگورژیتاسیون

حتماً منشأ آلودگی (بهداشت باکس جوجه‌کشی، لوله تغذیه) شناسایی و حذف شود؛ در غیر این صورت درمان دارویی به‌تنهایی کافی نیست.

منبع: Merck Veterinary Manual – Mycotic Diseases of Pet Birds & Candidiasis in Poultry

مگابکتریوز (قارچ معده)

پرندگان

۶

Macrorhabdus ornithogaster

قارچی مخمری

عامل

Macrorhabdus ornithogaster (مخمر آسکومیستی گوارشی)

گونه‌های حساس

مرغ عشق (شایع‌ترین)، کاکاتیل، کانارای

علائم بالینی

کاهش وزن مزمن با اشتهای طبیعی/افزایش یافته، استفراغ دانه نیمه‌هضم، ملنا

دارو

دوز

نکته بالینی

Amphotericin B

روز 30 × PO q12h 100 mg/kg (یا ۲۵-۱۰۰ mg/kg) تنها گزینه با اثربخشی نسبتاً ثابت؛ مقاومت گزارش شده و شکست درمان تا ۳۶٪ موارد مطابق منبع)

⚠️ نیستاتین، ایتراکونازول، فلوکونازول و تربینافین اثربخشی ثابتی ندارند و توصیه نمی‌شوند؛ حتی با آمفوتریسین B ممکن است حذف کامل ارگانیسم حاصل نشود و پیگیری مدفوع بعد از درمان ضروری است.

منبع: Australian Veterinary Journal 2020;98:333-337; Israel J Vet Med 2013;68(4); IgMin Research Review 2025

کوکسیدیوز روده‌ای

Avian Coccidiosis (Eimeria spp.)

۷

تک‌پاخته‌ای

عامل

گونه‌های Eimeria، اغلب همزمان با مگابکتریوز در مرغ عشق دیده می‌شود

علائم بالینی

اسهال، کاهش وزن، خون در مدفوع در موارد شدید

دارو

دوز

نکته بالینی

Toltrazuril

آب آشامیدنی × ۳ روز 1.5 mL/L مؤثر و کوتاه‌مدت؛ در عفونت همزمان با مگابکتریوز به‌طور موازی تجویز شود

منبع: Israel Journal of Veterinary Medicine 2013;68(4) — case series in budgerigars

کنمیدوکوپتس (اسکالی)

فیس (۸)

Knemidocoptes pilae

انگل پوستی

عامل

کنه حفرکننده Knemidocoptes pilae

گونه‌های حساس

مرغ عشق (شایع‌ترین)؛ در کانارای/سهره به شکل «تسل‌فوت» روی پا

علائم بالینی

ضایعات سفید متخلخل روی منقار، سر، پا و اطراف کلوک؛ بدون خارش محسوس

دارو

دوز

نکته بالینی

Ivermectin (سیستمیک)

تکرار بعد از ۲ هفته، 0.2 mg/kg PO/IM

استاندارد Merck Veterinary Manual

Ivermectin drop-on موضعی

× هفتگی، (۱۰۰-۳۰g)

یا 2 قطره (وزن >30) قطره 1

محلول 1000 µg/mL؛ روی پوست ران؛ عاری از عارضه

نوبت ۳

در مطالعات

Moxidectin

یا موضعی 0.2 mg/kg PO

جایگزین ایورمکتین

در ضایعات پیشرفته منقار، اصلاح (trimming) منقار همراه درمان دارویی لازم است؛ تمام پرندگان هم‌محیط باید درمان شوند.

منبع: Merck Veterinary Manual – Parasitic Diseases of Pet Birds; Longdom 2012 Dose-Titration Study

بیماری ویروسی

۴

بیماری منقار و پر طوطیان

۹

Psittacine Beak and Feather Disease (PBFD)

ویروسی - بدون درمان قطعی

عامل

سیرکوکوویروس طوطیان (Beak and Feather Disease Virus)

گونه‌های حساس

کاکاتوها، طوطی خاکستری، لاوبرد، لوری، بیشتر بومی آفریقا/استرالیا/اندونزی؛ در طوطیان آمریکای جنوبی نادر

علائم بالینی

ریزش/دისტروفی پر، عدم رشد پر جدید، ناهنجاری منقار، ایمونوساپرشن پیشرونده

تشخیص

PCR خون/پر؛ تکرار تست بعد از ۹۰ روز برای رد عفونت گذرا

⚠ هیچ داروی ضدویروسی یا واکسن تأییدشده‌ای وجود ندارد؛ درمان صرفاً حمایتی است (کنترل عفونت‌های ثانویه، تغذیه، کاهش استرس). با توجه به سرایت‌پذیری بالا و پیش‌آگهی معمولاً کشنده، ایزوله‌سازی دقیق و در موارد پیشرفته بحث اتانازی با صاحب حیوان لازم است.

مدیریت حمایتی

آنتی‌بیوتیک/ضدقارچ برای عفونت ثانویه بر اساس علامت، مولتی‌ویتامین و پروبیوتیک، رژیم پلت باکیفیت، ایزولاسیون

کامل از سایر پرندگان (بدون اشتراک تجهیزات/هوا)

منبع: Merck Veterinary Manual – Viral Diseases of Pet Birds; VCA Animal Hospitals; PMC12560886 (Global Review 2025)

یادداشت کاربردی: این جدول به‌عنوان مرجع سریع بالینی طراحی شده و جایگزین قضاوت بالینی، تشخیص افتراقی کامل (رادیوگرافی، کشت، سیتولوژی) و در صورت امکان مشاوره با دامپزشک متخصص پرندگان نیست. دوزها از منابع انگلیسی (عمدتاً Merck Veterinary Manual و مقالات peer-reviewed)

استخراج شده و ممکن است بین گونه‌ها و منابع مختلف تفاوت جزئی داشته باشد؛ همیشه پیش از تجویز، وزن دقیق پرنده، وضعیت کبدی/کلیوی و تداخلات دارویی احتمالی را بررسی کنید.